

“KUNTUG‘MUSH” DOSTONINING O‘QITILISHI

Mustafoyeva Sojida

mustafoyevasojida082@gmail.com

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand

davlat universiteti filologiya fakulteti talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15227396>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 05-Aprel 2025 yil

Ma‘qullandi: 10- Aprel 2025 yil

Nashr qilindi: 16- Aprel 2025 yil

KEY WORDS

Kuntug‘mish dostoni, xalq og‘zaki ijodi, maktab adabiyoti, doston janri, adabiy ta‘lim, interfaol metodlar, badiiy tahlil, tarbiyaviy ahamiyat, o‘quvchi faolligi, milliy qadriyatlar, dars samaradorligi.

ABSTRACT

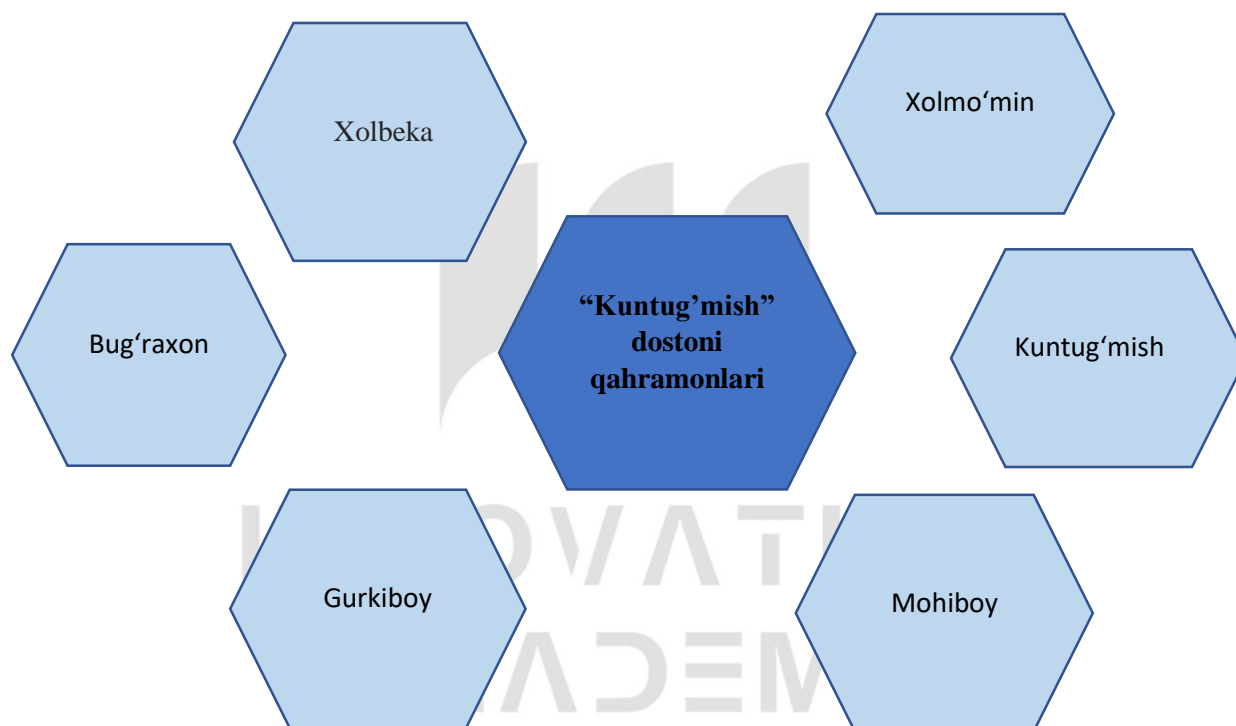
Mazkur maqolada “Kuntug‘mish” xalq dostonining maktab darsliklarida o‘qitish metodikasi tahlil qilinadi. Unda dostonning mazmuni, badiiy xususiyatlari, obrazlar tizimi va undagi milliy qadriyatlarining o‘quvchilarga yetkazilish usullari ko‘rib chiqiladi. Maqolada shuningdek, dostonni o‘qitishda interfaol metodlardan foydalanish, rolli o‘yinlar, matn tahlili, savol-javoblar, guruhlarda ishlash kabi samarali yondashuvlar haqida fikr yuritiladi. Doston orqali o‘quvchilarda vatanparvarlik, jasorat, sadoqat kabi tuyg‘ularni shakllantirish, xalq og‘zaki ijodining o‘rni va ahamiyatini anglatish asosiy maqsad sifatida belgilanadi. Ishda shuningdek, darsliklardagi topshiriqlar tahlil qilinib, ularni yanada takomillashtirish bo‘yicha tavsiyalar beriladi.

O‘zbek xalq og‘zaki ijodi asrlar davomida xalqning hayot tarzini, dunyoqarashini, orzu-umidlarini, axloqiy-ahloviy qadriyatlarini o‘zida aks ettirib kelgan bebaho ma‘naviy meros hisoblanadi. Ushbu boy an‘anaviy ijod namunalari orasida dostonlar alohida o‘rin egallaydi. Ayniqsa, “Kuntug‘mish” dostoni xalqimizning g‘ururi, jasorati, donishmandligi, sadoqati va vafodorligi kabi ijobiy xislatlarini o‘zida mujassam etgan asar sifatida maktab adabiyot darslarida muhim o‘rin tutadi. Ushbu doston o‘quvchilarga nafaqat xalq og‘zaki ijodining o‘ziga xos badiiy xususiyatlarini o‘rgatadi, balki ularning ma‘naviy kamolotiga, milliy o‘zlikni anglashlariga, vatanga muhabbat va insoniy fazilatlarini qadrlashlariga xizmat qiladi. Shu sababli “Kuntug‘mish” dostonini maktabda o‘qitish metodikasini chuqur o‘rganish, uni zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida talqin qilish, interfaol va ijodiy metodlar orqali samarali o‘qitish muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur ilmiy ishda “Kuntug‘mish” dostonining 8-sinf adabiyot darsligi asosida o‘tilish metodikasi, o‘quvchilarda dostonni o‘qishga bo‘lgan qiziqishni uyg‘otish, matn ustida ishlash va uning g‘oyaviy-badiiy tahlilini amalga oshirish usullari o‘rganiladi. Shu bilan birga, doston asosida tarbiyaviy maqsadlarni amalga oshirish va milliy qadriyatlar asosida shaxs tarbiyasini yo‘lga qo‘yish imkoniyatlari ham tahlil etiladi.

Kuntug‘mish — o‘zbek xalq dostoni Nurmon Abdivoy o‘g‘li, Ergash Jumanbulbul o‘g‘li, Egamberdi Ollamurod o‘g‘li, Bekmurod Jo‘raboy o‘g‘li va boshqa baxshilardan yozib olingan. Ergash shoir va Bekmurod baxshi variantlari nashr etilgan. 12-asrgacha Turkiston va Talas

atrofida yashagan turk-o'g'iz qabilalarining turli vaql, afsova va tarixiy qo'shiqlari zaminida, qadimiy o'g'iz epik an'analari asosida paydo bo'lgan. Dostonda no'g'aylar podshosi Avliyoyi Qoraxonning o'g'li bilan Zangar shahri vazirining qizi Xolbeka orasidagi sevgi hikoya etiladi. „Kuntug'mish“ mukammal kompozitsion birlikka ega. Unda zulm va haqsizlik qoralangan, sevgi, vafo, sadoqat va adolat ulug'langan. „Kuntug'mish“ning yozib olingan turli variantlari O'zbekiston Fanlar akademiyasi Til va adabiyot instituti folklor arxivida saqlanadi. Doston „Bulbul taronalari“ „O'zbek xalq ijodi“ kabi to'plamlarga kiritilgan. H.T.Zarifov, V.M.Jirmunskiy, M.Saidov, T.Mirzayev va boshqa tomonidan tadqiq qilingan. „Kuntug'mish“ dostoning maktabda o'qitilishida quyidagi „Sana“ metoddan foydalansa maqsadga muvofiq bo'ladi. Bu metod orqali o'quvchilar doston qahramonlarini yaxshi tanib olishadi.

„SANA“ metodi

O'zbek xalq og'zaki ijodi – bu xalqning asrlar davomida shakllangan ma'naviy, axloqiy va estetik qarashlarining ifodasidir. Doston janri esa bu ijodning eng yorqin, badiiy jihatdan mukammal namunalaridan biri bo'lib, xalqning orzu-umidlari, qahramonlik ruhi, e'tiqodi va qadriyatlarini o'zida mujassam etadi. Ana shunday dostonlardan biri bo'lgan „Kuntug'mish“ dostoni o'zining yuksak badiiy saviyasi, chuqur g'oyaviy mazmuni, milliy qadriyatlarga boyligi bilan maktab adabiyoti darsliklarida o'qitilishi zarur bo'lgan muhim asarlardan hisoblanadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, „Kuntug'mish“ dostoni orqali o'quvchilarda faqatgina adabiy bilim emas, balki hayotiy tajriba, axloqiy qarashlar, ezgulik va yovuzlik o'rtasidagi kurash mohiyatini tushunish, o'z fikrini erkin ifoda etish, tahlil qilish, xulosalash kabi ko'nikmalar ham shakllanadi. Ayniqsa, doston qahramonlarining xarakteri, harakatlari va ular orqali berilayotgan axloqiy saboqlar maktab yoshidagi o'quvchilar tarbiyasida muhim o'rin tutadi. Shuningdek, dostonni o'qitishda an'anaviy yondashuvlar bilan bir qatorda, zamonaviy interfaol metodlardan – klaster, aqliy hujum, rolli o'yinlar, drammatizatsiya, „Insert“, „B-B-B“, sahnalashtirish, jamoaviy ishlar kabi metodlardan foydalanish o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularni faol fikrlashga undaydi. Bu esa o'qitishning samaradorligini

oshirib, o'quvchi shaxsining har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiladi. Dostonni o'qitish orqali nafaqat adabiy-estetik ta'lim, balki tarbiyaviy maqsadlar – vatanparvarlik, xalq og'zaki ijodiga hurmat, milliy o'zlikni anglash, ota-onaga hurmat, halollik va jasorat tuyg'ulari singdiriladi. Shu bois "Kuntug'mish" dostonining o'qitilishi o'quvchilarning faqatgina bilim saviyasini oshirish emas, balki ma'naviy kamoloti, ijtimoiy faolligi, badiiy tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiluvchi kuchli manbadir.

Xulosa qilib aytganda, "Kuntug'mish" dostoni – o'zbek xalq og'zaki ijodining eng yuksak namunalaridan biri sifatida maktab ta'limida chuqur o'rganilishi, zamonaviy usullarda o'rgatilishi lozim bo'lgan muhim pedagogik vositadir. Uning o'quvchilarga badiiy-estetik zavq bag'ishlashi, axloqiy tarbiya berishi va shaxsiy rivojlanishga ko'maklashuvi bu asarning dolzarbligini belgilaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Asqarova A. va boshq. Adabiyot: 8-sinf uchun darslik. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti, 2019. – 256 b.
2. Kuntug'mish: Doston / nashrga tayyorlovchi: M. Islomov. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti, 1975. – 264 b.
3. Mirzayev T., Turdimov Sh., Jo'rayev M., Eshonqulov J., Tilavov A. O'zbek folklori: darslik. – Toshkent: Fan, 2021. – 368 b.
4. Tohirova M. "Kuntug'mish" dostonining millat ruhiyatini aks ettirishdagi o'rni // Zamonaviy fan va ta'lim yangiliklari: xalqaro ilmiy jurnal, 2024.

INNOVATIVE
ACADEMY